

Světová literatura na přelomu 19. a 20. století

Jakub Rádl

19. listopadu 2019

Obsah

1	Literární moderna	2
1.1	Impresionismus	2
1.2	Symbolismus	2
1.3	Dekadence	3
2	Prokletí básníci	3
2.1	Charles Baudelaire (1821–1867)	3
2.2	Paul Verlaine (1844–1896)	4
2.3	Arthur Rimbaud (1854–1891)	4
3	Další autoři	5
3.1	Walt Whitman (1819–1892)	5
3.2	Anton Pavlovič Čechov (1819–1892)	5
3.3	Oscar Wilde (1854–1900)	6

1 Literární moderna

- nové směry vybočující z **realismu** jakožto hlavního určujícího směru
- **původ ve Francii**, následně šíření v Evropě
- projevuje se **parnasismus**
 - „umění pro umění“ – jde o více o formu než o obsah a vyjadřování se k problematice
 - důraz na jazyk, na výběr slov, vyjádření **krásy jazyka**
 - náměty z **mytologie, exotiky, minulosti, ne v soudobém světě**
 - podobný program jako Lumírovci

1.1 Impresionismus

Impresionismus v malířství

- **Claud Monet: Imprese – východ slunce** → název „impresionismus“
- **August Renoire: V lese, U vody, ...**
- v obrazech se **nevyskytují ostré linie**, jsou tvořeny shlukem skvrn, krátkých tahů štětce → z blízka patlanice, z dálky se ukáže obraz
- jemné pastelové barvy převládají nad ostrými živými
- cílem **zachytit náladu okamžiku** → scénérie ve venkovním prostředí, nutno malovat v čas momentu (východ slunce)
- snaha **zachycení proměnlivosti** → zachycení stejného místa v různých denních/ročních dobách
- zachycována **příroda**, do ní zasazení lidé

Impresionismus v literatuře

- zachycení momentu, nálad → **posílení lyrické složky**
- projevuje se především v poezii, ale i v próze
 - metaforika, zvukomalba (onomatopoeie, eufonie) → působení na všechny smysly
- popis momentů, přírodních motivůpsychologie postav
- básník **Antonín Sova**
- melodičnost, hudebnost písní

1.2 Symbolismus

- využití **symbolů** (kříž – smrt, hvězdička – narození, dopravní značky)
 - složité symboly – často nesrozumitelné, těžce dešifrovatelné, působí na pocitové vnímání
 - jednoduché symboly – Máj: kapání vody symbolizuje ubývání času
- snaha o poznání světa i skrze jiné směry než techniku a vědu, ukázat čtenáři skryté významy
- v poezii dříve často verš vázaný → v symbolismu **volný** – „uvolnění z pout rozumu“
- **stírání rozdílů** mezi poezií a prózou
 - básně v próze
 - lyrizovaná próza
- symbolická díla jsou určena **pro vlastní čtení**, čtenář si dílo dotváří svou fantazií a svými zážitky
- u nás – **Otokar Březina**, Antonín Sova
- ve světě – **Arthur Rimbaud**

1.3 Dekadence

- ne jasně definovaný směr jakožto spíš **životní styl**
- původní význam slova dekadence – **úpadek**, „nálady konce století“
 - vědecký pokrok přinesl velké naděje a očekávání ve zlepšení života, které nebyly naplněny
→ **špatná nálada** ve společnosti
- vypjatý **individualismus**, zaměření na své ego
- **disharmonie** mezi kolektivem a jedincem (pod. romantismus)
 - hrdinové ale nejsou zapojeni do boje o ideály, šlechtné cíle
 - přetrvávají úniky do exotiky, snů, symboliky
- **tabu témata**
 - útěk od víry, až k vzývání satana
 - erotika
 - zlo v lidech
 - smrt, kult smrti
- dekadence **nelze charakterizovat jazykovými prostředky**, používá impresionismus i symbolismus k vyjádření pocitů konce století

2 Prokletí básníci

- francouzští autoři
- **neakceptovatelný způsob života**, nectili morálku společnosti
- odmítali dobově platná pravidla, pobuřovali společnost
- geniální básníci → výrazné, zajímavé, dodnes čtivé dílo
- vyznávali čistou krásu poezie
- řazen mezi ně Francois Villon (z Renesance) – předchůdce prokletých básníků

2.1 Charles Baudelaire (1821–1867)

- před maturitou vyloučen ze střední školy
- cestoval do Indie, kde potkal ženu, kterou přivedl zpátky
- experimentoval s drogami → zadlužení
- snaha o vydělávání literární kritikou a překlady z cizích jazyků (E. A. Poe)
- umírá ochrnutý
- tvorba osciluje mezi parnasismem a symbolismem
 - myšlenky se nevyklučují, ale je těžké v symbolismu přesně dodržet formu
- sbírka **Květy zla** (oxymóron)
 - podává realitu z co nejnegativnějšího úhlu pohledu
 - květy zla → pokus o zmírnění a záblesky štěstí – nalezeny ve vzpomínkách nebo v umění
 - vzbudilo vlnu nechuti → zažalován cenzory, za negativitu a urážení víry → proces prohrál → musel vyřadit 11 básní, ale vytvořilo mu to reklamu
 - Mrcha (*čít. 226*)
 - popis krásné mrtvoly – naturalistické popisy
 - autor tvrdí, že milanka se nakonec změní na něco podobného

- sbírka **Malé básně v próze**
 - lyrizovaná próza
 - symbolismus – opíjení
 - obrazné myšlení – zachycení vnitřního světa člověka
 - **Opíjejte se!** (*čít. 227*) – musíme hledat krásné věci v realitě, obrazné myšlení snaha zachycení vnitřního života člověka

2.2 Paul Verlaine (1844–1896)

- označil svou generaci za Prokleté básníky
- původně psal v parnasismu
 - sbírka **Saturnské básně**
 - **Píseň podzimní**
 - sbírka **Galantní slavnosti**
- ženatý, milenec Arthur Rimbaud
 - Verlaine si nebyl jistý svou orientací
 - bouřlivý vztah, Verlaine ho postřelil → vězení
- po seznámení s Rimbaudem symbolismus
 - sbírka básní **Písně beze slov** – symbolismus
 - **Bělostný měsíc** (*čít. 228*)
 - sbírka básní **Moudrost**
 - napsána ve vězení, zpytování svědomí
 - uvolněnější verš
 - báseň **Bělostný měsíc** (*čít. 228*) – popis krásy okamžiku
 - báseň **Spleen**

2.3 Arthur Rimbaud (1854–1891)

- snaha působit poezií na všechny smysly
- všechno své dílo napsal mezi 16. a 18. rokem života
- zpracování zážitků, snů, halucinací
- vyjádřit rozervanost světa a jeho vnímání
- symbolismus
- báseň **Samohlásky**
- přiřazuje samohláskám barvy a emoce
- báseň **Opilý koráb**
 - popisuje svůj život
 - korábu se urve kormidlo a unáší ho proud života
 - vypravěč se ztotožňuje s korábem
 - uvědomuje si, že není spokojen se životem, chce se vrátit do dětství
 - náznak toho, že by raději ukončil svůj život, než v něm pokračoval
 - bezradnost
 - mnoho barevných přirovnání, metafor, symbolů, ...
- sbírka **Sezóna v pekle**
 - vydána za jeho života

- nemožnost vymanit se ze špatného života
- sbírka **Iluminace**
 - vydána Verlainem po jeho smrti
 - básnické prózy
- sbírka **Básně** – vydána někým jiným

3 Další autoři

3.1 Walt Whitman (1819–1892)

- USA
- sbírka **Stébla trávy**
 - celoživotní dílo – 400 básní
 - vyjadřuje víru v člověka, zachycuje člověka v obyčejném, všedním životě se vším, co k němu patří
 - všímá si společenských problémů
 - volný verš, prosté řazení motivů výčtem, nepravidelný rytmus, počet slabik
 - báseň **Těmto Státům**
 - k USA, poslouchat se nemá bez rozmyslu
 - báseň **Píseň širočiny**
 - sekera a dřevo, vytváří věci pro člověka, díky kterým může plnit koloběh života

3.2 Anton Pavlovič Čechov (1819–1892)

- Rusko
- dramatik a prozaik
- humoristické příběhy / žertovné miniatury – 600
 - pod pseudonymem
 - **Kniha Stížností**
 - literárně zpracována kniha stížností z železniční stanice
- příběhy o ubohosti ruského úředníka (pod. Gogol)
 - povídka **Úředníková Smrt**
 - absurdní příběh bezvýznamného úředníka
 - *šel do divadla, na sedadle před ním seděl vysoce postavený úředník*
 - *úředníček kýchnul a poprsal vysokého úředníka, omlouval se mu a po pár dnech si domluvil schůzku*
 - *úředník ho z kanceláře vyhnal, úředníček si myslel, že se na něj zlobí*
 - *úředníček ze strachu onemocní a zemře*
- soudničky
 - reportáže ze soudní síně
- psychologické povídky a novely
 - **Dáma s Psíčkem**
 - milostný příběh, flirt se promění v lásku
 - některé části satirické
- drama
 - **tragikomické vyznění** – „smích skrze slzy“

- specifická, **lyrizovaná dramata** (dějová stránka ustupuje do pozadí tragedie a dramatičnost je rozvedena ne příběhem, ale psychologii postav)
- v centru není vyhrocená zápleтка
- zobrazuje průměrné lidi a jejich zdánlivě všední život
- **vše má svůj účel**, řád, smysl – „je-li na scéně puška, musí se z ní vystřelit“
- **MCHAT** – Moskevské Umělecké Akademické Divadlo (režiséři Stanislavskij, Němirovič-Dančenko)
 - ztvárňovalo mnoho Čechovových her
 - Čechov nebyl příliš spokojený
- **Tři sestry, Racek, Strýček Váňa, Višňový sad**
- komedie **Višňový sad**
 - 1904, krátce před svou smrtí
 - střet světa staré nepřizpůsobivé ruské šlechty a nové dravé generace, která se snaží nahlížet na život praktičtěji a využít možností, které se jim nabízejí
 - *odehrává se na panství kněžny **Raněvské**, která má dceru **Aňu** a bratra **Gajevo***
 - *kněžna po smrti syna odjela do Francie, nyní se vrací na zadlužené panství spravované **Varjou**, její nevlastní dcerou*
 - *Varje se dvorí **Lopachin**, potomek generace nevolníků, člen mladé generace, která neuznává staré hodnoty*
 - *Lopachin navrhuje kněžně, aby rozparcelovala a prodala Višňový sad, ona ho ze sentimentality nechce prodat, prodá se celé panství a koupí ho Lopachin*
- povídka **Myslivec** (čít.: 197)

3.3 Oscar Wilde (1854–1900)

- Irsko
- spjat s dekadentním stylem
 - Dorian Gray je přesvědčen, že důležité je umění, krása, mladost, povrchové jevy, oproti morálním hodnotám
- román **Obraz Doriana Graye**
 - zachycuje soudobou společnost v Londýně
 - hlavní postava Dorian Gray se stane modelem pro malíře
 - je okouzlující, portrét je nádherný → debata o tom, že Dorian bude na obraze vždy krásný, ale ve skutečnosti ne
 - sir Henri Wotton obviňuje Graye, ten se stává cynickým, nakonec se zachová špatně k dívce, změny se dějí v obraze a ne na něm
- strávil nějaký čas ve vězení kvůli homosexualitě
- drama – konverzační a situační humor
- komedie **Jak je důležité mítí Filipa**
- komedie **Vějíř lady Windermehrové**
- komedie **Ideální manžel**